

Роль текстоцентричного підходу в засвоєнні мовленнєвих жанрів учнями ліцею

Новосолова Валентина Іванівна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України

ribusya@ukr.net

Тези присвячено висвітленню ролі текстоцентричного підходу в засвоєнні мовленнєвих жанрів учнями ліцею. Акцентовано увагу на тому, що одним із провідних підходів у впровадженні мовленнєвих жанрів у шкільну практику є текстоцентричний. Урахування його дає змогу моделювати мовленнєві ситуації, висловлювати власні думки, брати участь у діалогах, рольових іграх, що сприятиме налагодженню, покращенню, підтримці й розвитку гармонійних взаємин і стосунків тощо.

Ключові слова: *текстоцентричний підхід, мовленнєві жанри, ситуація спілкування, комунікативна взаємодія.*

Компетентнісно спрямований освітній процес формує здатність в учнів ліцею пізнавати й аналізувати життєві реалії, критично мислити, працювати в команді, знаходити потрібну інформацію для конструктивного вирішення конкретного завдання й застосовувати здобуті знання й уміння в життєво необхідних ситуаціях, бути відкритими до сприйняття нового досвіду спілкування.

Для оволодіння вміннями спрямовувати спілкування в бік налагодження стосунків і запобігання конфліктних ситуацій, вправно й доцільно висловлювати привітання, співчуття, пропозицію, згоду/незгоду, застереження тощо необхідно зосередити увагу вчителів й здобувачів освіти на активізації мовленнєвих жанрів у щоденній практиці навчання української мови в закладах загальної середньої освіти.

Уведення мовленнєвих жанрів у процес навчання й засвоєння їх досягається багатьма ефективними методами та прийомами роботи, серед яких особливого значення надаємо роботі з текстом.

Текст створює розвивальне мовленнєве середовище на уроці, є основним джерелом пізнання й емоційного впливу, є засобом створення мовленнєвих ситуацій, на основі яких відбувається процес реального спілкування. Занурившись в уявне соціальне середовище або змодельовавши власну ситуацію, учні матимуть змогу відчутти значущість досягнутих результатів освітньої діяльності не лише в межах школи, а й виявити ту чи іншу компетентність в конкретній ситуації поза межами її. Осмислення ситуації сприятиме формуванню в учнів моральних переконань, системи поглядів та позитивно-ціннісного ставлення до вчинків. Текстоцентричний підхід у засвоєнні мовленнєвих жанрів забезпечує комплексний розвиток умінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності.

Посилену увагу до текстоцентричного підходу навчання мови, тексту зокрема, можна пояснити прагненням осмислити роль цієї мовної одиниці в здійсненні актів комунікації в різних сферах людської діяльності. Вивчення мови з урахуванням текстоцентричного підходу досліджується сучасними лінгводидактами (Н. Бондаренко, О. Горошкіна, Т. Окуневич, М. Пентилюк, С. Караман та ін.). Окремі дискусійні питання стосовно визначення терміну «текст», сутнісних характеристик його розглядаються лінгвістами (Д. Баранник, І. Гальперін, А. Коваль, О. Пономарів, О. Селіванова та ін.), психологами (Л. Виготський, І. Зимня, Т. Ладиженська, О. Лурія, І. Синиця та ін.) та лінгводидактами (О. Біляєв, Н. Голуб, О. Горошкіна, В. Мельничайко, М. Пентилюк, М. Стельмахович та ін.).

Текстоцентричний підхід дає змогу реалізувати завдання освітнього процесу в комплексі, а саме: формувати вміння й навички точно, доречно, виразно висловлювати свої думки, дотримуючись правил побудови висловлювань, переконувати слухачів у правильності своїх міркувань; удосконалювати вміння обговорювати різні моделі

висловлювань, визначати їх позитивні сторони та недоліки; розвивати культуру ведення дискусій, полеміки, диспутів, дотримуватися правил спілкування та культури мовлення [2, с. 100].

Урахування текстоцентричного підходу дає змогу всебічно пізнати особливості функціонування мовних одиниць у тексті. Текст ефективно сприяє роботі з активізації мовленнєвих жанрів. Після аналізу завдань мовного характеру можна пропонувати здобувачам освіти запитання й завдання, що забезпечують засвоєння мовленнєвих жанрів. Основними формами роботи можуть бути такі: навчальне, аналітичне, коментоване читання текстів з конструюванням питань до тексту (наприклад: «Які вислови передають здивування, подяку, комунікативну поведінку учасників спілкування?»); виразне читання фраз, що сприяють гармонізації стосунків; проникнення у висловлену в наведеному тексті авторську пропозицію (наприклад: «Підготуйте свій варіант відповіді (згода чи незгода) й обґрунтуйте його»); критичне осмислення конфліктних ситуацій, їх групове обговорення (наприклад: «Об'єднайтеся в кілька груп по 3-4 осіб для підготовки проєкту «Майстерня добра», запропонуйте власний спосіб вирішення конфліктної ситуації, яка описана в тексті. Запишіть, які вислови вам стануть у пригоді»); вправи виразного читання текстів (наприклад: «Прочитайте з інтонацією, що сприятиме налагодженню добрих взаємин, примиренню»); коротке усне повідомлення про враження, прочитаного в підручнику (газеті, журналі, дописі на веб-сайті чи іншому медіаджерелі) (наприклад: «Які враження у вас від прочитаного? Випишіть кілька тез, які варто взяти собі на озброєння. Окремо запишіть дискусійні положення. Поділіться своїми міркуваннями. Обговоріть їх. Перекажіть текст, доповніть власними роздумами про вчинки героя розповіді, історії яких людей є для вас прикладом у подоланні перешкод»); висловлення оцінки почутої інформації; повідомлення із власного життєвого досвіду відповідно до різних (побутових, громадських) ситуацій; написання листів, дописів на веб-сайті з проблем культури, навчання, відпочинку тощо.

Отже, одним із провідних підходів у впровадженні мовленнєвих жанрів у шкільну практику є текстоцентричний. Урахування його дає змогу моделювати мовленнєві ситуації, висловлювати власні думки, брати участь у діалогах, рольових іграх, що сприятиме налагодженню, покращенню, підтримці й розвитку гармонійних взаємин і стосунків тощо.

Ця тема відкриває нові обрії в досягненні кінцевої мети – формуванні компетентного мовця, – потребує подальшого розроблення й дослідження.

Література

1. Голуб Н. Б. Мовленнєві жанри на уроках української мови у 8–9 класах. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 1. С. 13–19.
2. Пентилюк М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірник статей. Київ : Ленвіт, 2011. 256 с.